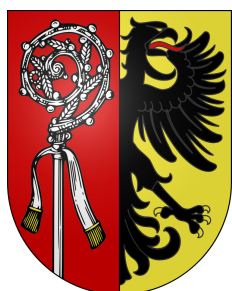

Zastavení druhé: Velké Němčice

Městys Velké Němčice má asi 1700 obyvatel a leží na břehu Švarcavy (Svratky), v rovině pod posledními výběžky Ždánického lesa (Roviny, 283 m n.m.). Na těchto výběžcích bývaly vždy vinice, které si často pronajímali brněnští měšťané. Starší německé osídlení, které připomíná i název Němčice, se v obci udržovalo do stavovského povstání a zřejmě zaniklo za třicetileté války; po katolizaci v 17. století šlo už o městečko zcela české (pomineme-li německé majitele) a takřka bezvýhradně katolické.

Označení „Velké“ sloužilo k odlišení od stejnojmenné obce dnes zvané Němčičky (15 km jihovýchodně). Němčice patřily klášteřu cisterciáků na Velehradě, kteří zde měli velkou sýpku, ale jinak městečko téměř nepřetržitě zastavovali, například v 15. století Vilémovi z Pernštejna. Velehradské panství skončilo r. 1550 prodejem městečka Zikmundu Heldovi z Kementu, který byl současně majitelem Velkého Meziříčí.

Zikmund Held z Kementu (1510?-1568), vicekancléř Království českého, rada císaře Ferdinanda I. a vychovatel jeho syna, budoucího císaře Maxmiliána, byl mimořádně vzdělaný, tolerantní katolík, jehož druhá žena, Alina z Meziříčí byla přesvědčená luteránka. Zikmund byl přijat za své zásluhy do panského stavu a nechal Velké Němčice povýšit z městečka na město a sám se pak psal „z Meziříčí a Němčic“. Císař si ovšem vymínil technickou podmínku, že město bude obeháno hradbami – tu se nepodařilo splnit, proto se Němčice městem nakonec nestaly. Held z Kementu však vystavěl v Němčicích zámek na místě dřívější tvrze, jež bývá zároveň ztotožňována s velehradskou klášterní sýpkou. Zikmundova manželka městečko po jeho smrti prodala r. 1577 Tasovi z Lomnice. Tasova dcera zažila roku 1605 ničivý vpád Bocskaiovy armády, který byl součástí uherského stavovského povstání proti Habsburkům, a poničené Němčice prodala pak svému manželovi Zikmundovi z Tiefenbachu (1590?-1637), konzervativnímu luteránovi a pozdějšímu účastníkovi stavovského povstání. Za jeho časů prožívají Němčice zlaté časy jako luterské kulturní centrum, s vlastní městskou školou. Duchovní život se soustředil kolem kostela sv. Václava a Víta, který se poprvé připomíná r. 1392, ale na základě archeologických výzkumů se předpokládá, že jako románská stavba existoval už v polovině 13. století.

Zdejší luterští faráři byli jak Češi (např. Daniel Přehradný), tak Němci (např. Valentin Wiegel von Mansfeld, který promoval na univerzitě v Jeně) – ti německy kázali také v sousední Nosislavi. Ve městě žila v letech 1572-1600 také komunita novokřtěnců, přirozeně rovněž německého jazyka. Českou komerční tiskárnu si Němčicích kolem r. 1611 otevřel Václav Závorka z Lipníka, syn Tobiáše Závorky z Lipníka, luterského děkana v Doubravníku. Je známo jenom 5 tisků z produkce této tiskárny, přičemž prvním, propagačním tiskem bylo muzikologické dílo *Harmonie mutací, jež slove Echo* (1612). Největším a zřejmě nejdůležitějším tiskem byl r. 1615 katechismus Polykarpa Leysera staršího, který německy vyšel z r. 1600 v Drážďanech. Česká verze tohoto díla nesla bojovný název *Vysvětlení křesťanského katechismu v osmi kázáních zavřené, v němž se ukazuje, v kterých artikulích kalvíni s námi evangelitskými na odporu jsou a jej zfalšovati chtějí* a manifestačně podporovala tzv. staroluterskou stranu, tedy české odpůrce kalvinismu a sblížování Jednoty bratrské s luterány. Tiskárna nepřežila stavovské povstání.

Posledním protestantským majitelem Němčic byl od r. 1618 hrabě Jan Jakub z Thurnu, absolvent bratrské školy v Ivančicích a bratr jednoho z vrchních velitelů stavovské povstalecké armády – tomu byl majetek zkonfiskován. Stejně jako celé město prošel kostel obdobím ničivého úpadku za třicetileté války – v celém městě tehdy zůstalo jen 40 obydlených domů.

Zničený kostel byl obnoven, resp. znovu vystavěn v barokním slohu, pro potřebu nových, katolických majitelů panství r. 1652, jímž se stal Jean Montrochier de Senour. Získal dokonce vlastního faráře, což byla v kraji velká výjimka. Stejnou proměnou v tu dobu prošlo také zámecké sídlo, které původně vybudoval Zikmund Held k Kementu. Barokní podobu si zámek uchovával ještě v 19. století.

Zámek Velké Němčice r. 1836 (v pozadí kostel sv. Václava a Víta)

Současný pohled na zámeckou budovu ve Velkých Němčicích

R. 1753 Němčice, tehdy v podstatě už jen ves, koupil hrabě Bedřich Vilém Haugwitz a pokusil se neprosperující obec násilím osadit lidmi z jiných svých panství. Je doloženo, že tito osadníci z Němčic utíkali, mimo jiné před epidemiemi, jež byly ve své době vysvětlovány neudržovaností četných zdejších rybníků a bažin v okolí řeky. Byli proto dopravováni zpět a nuceni k práci násilím. Haugwitzové r. 1774 prodali městys Ditrichštejnům, čímž se poprvé v dějinách spojily Němčice s židlochovickým panstvím.

Němčice prožily velké drama za Napoleonova tažení r. 1805, které zachycuje farní kronika. Na zámku se před bitvou u Slavkova ubytoval maršál Nicolas Soult, na faře generál Dominique Vandamme. Generál byl známý svou brutalitou a drancováním; citován je Napoleonův komentář na toto téma: „Kdybych měl o Vandammea přijít, dal bych mnoho za to, abych ho získal, ale kdybych měl dva, musel bych nejméně jednoho dát pověsit.“ Před bitvou si Vandamme na faře uložil několik vozů finanční hotovosti, kterou pokládal za svůj osobní majetek, a zanechal na místě malý oddíl jako stráž. Poté však faru napadl oddíl ruský ve snaze zmocnit se pokladu a Vandammeovi vojáci uprchli, aby přivolali posily. Při tomto ruském útoku byl zabit kaplan Jan Dvořáček a těžce zraněn děkan František Jablonský, což vedlo ruského velitele k rozhodnutí upustit od akce; francouzské posily vzápětí poklad převezly do Brna. Po bitvě, v níž se Soult a Vandamme velmi zasloužili o známé francouzské vítězství, zjistil Vandamme, že jeho peníze v Němčicích už nejsou. Vzhledem k tomu, že na místě nikdo nebyl schopen nabídnout informace, které oddíl a kam poklad převezly, učinil generál závěr, že byl okraden, a žádal plnou náhradu od obce pod hrozbou vypálení města. Napoleon jeho nárok formálně potvrdil, protože mu byl v tu chvíli zavázán. Velmi složitá jednání mezi majitelem panství a francouzským ministrem financí na poslední chvíli odvrátila hrozbu od Němčic tím, že se podařilo ztracené peníze dopátrat. Od roku 1809 pak ruské velvyslanectví ve Vídni vyplácelo děkanu Jablonskému roční rentu na odškodněnou za postizení ruky.

Velké Němčice velmi utrpěly v bojích na sklonku druhé světové války 15.-18. 4. 1945. Místní kronika uvádí 186 vypálených domů a těžce poničený kostel. Jeho zvony ze 17. století byly už předtím zabaveny na válečné účely, kostelní hodiny i zdivo byly zničeny během bojů. Pokud jde o němčický zámek, byl poškozen necitlivou přestavbou a nedostatečnou údržbou v době, kdy byl užíván jako úřední a školní budova; z historické budovy je dnes uchována jen hrubá stavba.